

AUŠRA JURGUTIENĖ

Vytauto Kubiliaus, Rimvydo Šilbajorio kritika ir dekonstrukcijos vaiduoklis

Anotacija: Straipsnyje aptariami XX a. antros pusės dviejų garsių lietuvių literatūros kritikų Vytauto Kubiliaus ir Rimvydo Šilbajorio tekstų dekonstravimo požymiai. Nors Kubiliui buvo būdingas fenomenologinis domėjimasis rašytojo kūrybos stiliaus unikalumu, o Šilbajorio kritikai – formalizmo ir Skaitytojo atsako teoriniai pagrindai, nors abu ieškojo kuo didesnio tapatumo su kūriniu ir kuo tikresnės jo tiesos, esencialistiškai tikėdami, jog jo meniškumą nulemia organiškai ar struktūriškai rišli turinio ir formos visuma, abiejų tekstuose galima surasti ir keletą dalykų, sietinų su dekonstrukcijos teorija. Pirmas ir svarbiausias požymis – jų dėmesys kūrinių kalbai ir jos imanentiškumui. Abiejų darbų antrasis dekonstrukcinis požymis sietinas su žanrų sintezės, metodologinio eklektizmo, eseistinio rašymo idėjomis, literatūrinės ir mokslinės kalbos, racionalios ir emocinės kritikos takoskyros trynimu tendencija. Trečiasis dekonstrukcinis jų kritikos požymis kyla iš jų sąsajų su romantizmo tradicija, pasižyminčia idealizmo ir nihilizmo priešpriešų „sinteze“, kalbos figūratyviškumo, neapibrėžtumo ir žaismės idėja.

Raktažodžiai: literatūros kritika, dekonstrukcija, kalbos imanencija, metodologinis eklektizmas, žanrų sintezė, romantizmo tradicija, žaismas.

Viena mėgstamiausių dekonstrukcijos metaforų yra vaiduoklis, reiškianti viską, kas gali būti tik tariamai tikra. Juo gali būti pavadinta ne tik grožinė literatūra, kurios netikroviškumas visų pripažįstamas, ne tik jos kritika, svyruojanti tarp analitinių procedūrų, kuriamų pagal pasirinktos metakalbos metodologiją, ir įtikinėjimo, kuriam būdinga figūratyvinė retorika¹, bet ir viskas, ką tik

1 Net Algirdas Julius Greimas, išskyręs du skirtingus kritikos tipus – interpretacinį (kuriamą pagal metakalbos metodologiją) ir įtikinėjimo (*persuasio*, kuriam būdinga figūratyvinė retorika) – ir skatinęs kritikus suvokti jų žanro savitumus, pastebėjo ir trečiąjį kritikos tipą – naująjį *essai* žanrą, kuriame ankstesnės nurodytos žanrinės takoskyros dingsta, nes estetinio poveikio vertinimas ir analitinių procedūrų metodologinis taikymas ima paremti vienas kitą. Žr. Algirdas Julius Greimas, *Iš arti ir iš toli: Literatūra, kultūra, grožis*, Vilnius: Vaga, 1991, p. 86.

paliečia kalba. Bet kokio pasakojimo tikroviškumas dabar mažai ką įtikina, nes jis suvokiamas kaip pasaulio, persijoto per kalbą, tikroviškumas, todėl tik kaip fakto ir fikcijos tarpinė vieta, jų žaidybinės variacijos. Žmogaus praktiniuose kalbėjimuose bei rašymuose imanencija ir referencija, kaip ir tiesosaka ir melavimai, yra neatnarpiojamai surizgę. Galvojant plačiau, ir pačią dekonstrukciją šiuo metu yra ištikęs vaiduoklio likimas. Viena vertus, jos jėga atrodo išsekusi, visi atrodo pavargę nuo komplikuojančių kalbą filosofavimų, todėl ji tegali priminti tuos senus laikus, kai hipiai augino ilgus plaukus ir protestavo prieš karą Vietname². Kita vertus, kai kurios jos idėjos (daugybiškumo, išcentravimo, rašymo, skirtingumo, netapatumo, žaismo, tarpdiscipliniškumo, marginalumo, intertekstualumo) taip natūralizavosi mūsų akademiniam ir kultūriniam gyvenime, kad be jų jau sunkiai išsiverstume. Todėl, norime to ar ne, bet po istorinio dekonstrukcijos įvykio literatūros teorijose ir apskritai Vakarų kultūrose, mano galva, šiuolaikinė literatūros kritika patenka į nesibaigiantį svyravimą tarp dviejų konstruktyvios (matančios tekstą kaip organišką ar struktūrinę vienybę) ir dekonstruktyvios (akcentuojančios kalbos reikšmių žaidybiškumą ir teksto heterogeniškumą) prieigų, kurios viena kitą trikdo, naikina ir skatina. Kalbant Josepho Hillis-Millerio terminais, ir kritikai šeimininkai (idealistinės, fenomenologinės ir formalistinės metodologijos šalininkai), ir jų nemėgstami kritikai parazitai (dekonstrukcijos šalininkai) užima tą pačią vietą, kurią metaforiškai pavadintume „prie grūdų“, o tiesmukiau – „prie literatūros“. Tokia kritikų santykių opozicija atsiranda tada, kada kritikas šeimininkas ieško tiesos ir tapatumo su skaitomu kūriniumi, pateikdamas jo „akivaizdų arba vienareikšmį perskaitymą“, kurį būtų galima palyginti su galingu, tvirtai šaknis į žemę įleidusiu ąžuolu, o kritikas parazitais – tai tą ąžuolą apsvijęs ir iš jo syvus siurbiantis klastingas, viskuo abejojantis ir viską naikinantis „dekonstrukcijos vijoklis“, kuris išreiškia teksto „perskaitymo neįmanomybę“³. Bet jei tik mes (visi kritikai) pripažįstame, kad joks „akivaizdus ir vienareikšmis“ teksto perskaitymas nėra tapatus pačiam

2 Dekonstrukcijos, kaip istorinio įvykio, pabaigą ženklina Roland'o Barthes'o (1980), Paulo de Mano (1983), Jacques'o Derrida (2004) mirtys ir Jeilio kritikų mokyklos, kuri nuo 1960 m. aktyviai veikė du dešimtmečius, pabaiga.

3 Joseph Hillis-Miller, „Kritikas kaip šeimininkas“, in: *XX amžiaus literatūros teorijos*: Chrestomatija aukštųjų mokyklų studentams, sudarė Aušra Jurgutienė, d. 2, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2011, p. 176.

tekstui⁴, tai taip pat turime pripažinti, kad abiejų perskaitymų opozicija dekonstruojasi ir jiedu tampa panašiais svečiais arba parazitais „prie grūdų“. Hillis-Milleris, analizuodamas žodžių „šeimininkas“ (*host*) ir „svečias“ (*guest*) reikšmių žaisimą, dekonstrukciškai nueina dar toliau, teigdamas, kad jie abu „siekia tą pačią etimologinę šaknį *ghost*: svetimasis, svečias, šeimininkas. [...] Šeimininkas – tai svečias, o svečias – tai šeimininkas“⁵. Jis tuo nori mums įrodyti, jog taip kiekviename žodyje esama visiškai priešingų reikšmių, kurių nenuspėjamas žaismas gali sukelti jo perskaitymo neįmanomybės ar netikėto suvokimo efektus. Būtent taip suvokiant kalbos reikšmių efektus, paprasta priešybių logika nustoja galioti ir pereinama prie to, ką Jacques’as Derrida vadino skirsmo (*différance*) logika. Iš viso to galiausiai peršasi paradoksali išvada, kad visi literatūros ir kritikos tekstai yra parazitiški vieni kitų atžvilgiu, vienas kito prisivalgę, bet taip pat galime sakyti, kad jie yra vienas kitam save ir išdovanoję (išlaikydami ir parazito, ir šeimininko statusą). Todėl bet koks opozicinis skirstymas į svečius ir šeimininkus praranda loginį pagrindą ir tampa žaidybinium, t. y. atsitiktiniu ir racionaliau nemotyvuojamu.

O tai reikštų, kad kiekviename „akivaizdžiame ir vienareikšmiame perskaityme“ visada slypi dekonstrukcinis perskaitymas kaip koks parazitas, patekęs į sveiką organizmą ir tapęs jo dalimi bei savinaikos priešastimi: „Abu perskaitymai sėdi prie to paties stalo, juos sieja keistas abipusės pareigos – dovanoti arba duoti maistą ir dovanoti arba priimti maistą – santykis.“⁶ Paprasčiau tariant, bet kokį dovanojimą užtikrina tik šeimininko atidavimo ir svečio priėmimo abipusis ryšys ir neatskiriamumas. Norėdami pajusti racionalaus metafizinio suvokimo, pagrįsto opoziciniais žodžių santykiais, ribas, pasidarysime darbinę metaforą apie vijoklius, apraizgiusius galingus ažuolus. Tokia brūzgyno metafora turėtų padėti mums aiškintis bet kokio teksto retorikos heterogeniškumą. Nes dekonstruojant metafiziką svarbu nepereiti į grynąją opoziciją jai ir netapti naujų jai opozicinių idėjų pranašautoju, o metaforinis skirtingų dalykų sujungimas ir perkeltinių reikšmių kalba visada palieka atvirą erdvę prasmės atsitiktinumams ir netikėtumams.

4 „Niekas šiandien pasaulyje nedrįstų tvirtinti, kad įžymiausio ir garsiausio kritiko sprendimas yra privalud visoms asmenybėms, partijoms, sluoksniams, tautoms, rasėms, kaip matematiko ar astronomo išvados“ – ši Ignacy Matuszewskio mintis yra cituojama Vytauto Kubiliaus straipsnyje „Kritika – specifinis mąstymo būdas“, in: *Šiuolaikinės kritikos problemos*, Vilnius: Vaga, 1975, p. 92.

5 Joseph Hillis-Miller, *op. cit.*, p. 178–179.

6 *Ibid.*, p.182.

Žymiausi XX a. antrosios pusės lietuvių literatūros kritikai Rimvydas Šilbajoris ir Vytautas Kubilius smarkiai kilstelėjo lietuvių literatūros kritikos kokybinę kartelę, pratęsdami jos tradiciją, kurioje kūrinys tiriamas esencialistiškai, kaip neginčytiną priimant idėją, jog jo meniškumą nulemia organiškai ar struktūriškai rišli turinio ir formos visuma (arba įvairovės vienovė), kad kritikui svarbiausia atrasti kuo didesnį tapatumą su kūrinium, iškasti iš jo kuo tikresnę tiesą ir atrasti kūrybos raidos dėsningumus⁷. Tik (neo)idealistinės kritikos atveju tą kūrinio estetinę visumą nulemia kūrinio idėja, tobulai stilistiškai realizuota autoriaus, o formalistinės ar struktūralistinės kritikos atveju imanentinę teksto prasmę lemia jo formos vieningumas. Prie pirmosios krypties kritikų, ieškančių kūrinio tiesos ir vienovės, turėtume priskirti ir fenomenologais save vadinančius kritikus, intencionalių aktų pagrindu „sintetinančius“ kūrinio struktūrą ir jo genezę, tekstinius ir kontekstinius dalykus. Pirmajai krypčiai atstovautų romantizmo tyrėjas, subjektyvesnis ir eseistiškesnis Kubilius, antrajai – rusų formalizmo ir JAV Naujosios kritikos bei Skaitytojo atsako mokyklas išėjęs Šilbajoris.

Iškart atrodytų, kad tokių „metafizinių“ kritikų kaip Kubilius ir Šilbajoris santykis su dekonstrukcija negalėjo būti draugiškas. Toks jis ir buvo: nors dekonstrukcijos teoriniai dalykai ir Šilbajoriui⁸, ir Kubiliui⁹ buvo pažįstami, jie abu juos paliko už savo interpretavimų akiračio¹⁰. Tačiau klausimas, kiek pačiai dekonstrukcinei interpretavimo perspektyvai yra artimi ir svarbūs abu kritikai, išlieka aktualus. Štai kodėl šiuolaikinėje lietuvių kritikoje, man atrodo, svarbu ne tik gerai girdėti Kubiliaus ir Šilbajorio atliktas universaliąsias lietuvių literatūros raidos ir atskirų kūrinių konstrukcijas, bet ir jų kritikoje pastebėti tai, kas joje de-kons-tra-vo-si be didesnės subjektyvios rašančiojo valios. Todėl dekonstruk-

7 Anot Greimo, metakalbinė veikla, nepaisant artikuliacijų įvairovės, „siekia atskleisti tapatumus kaip būtiną semantinio universumo tvarkos sąlygą“ – Algirdas Julius Greimas, *Struktūrinė semantika*, Vilnius: Baltos lankos, 2005, p. 159.

8 Vytauto Aleksandro Jonyno ir Alinos Staknienės straipsniuose esama pastebėjimų, kad Šilbajoris domėjosi ne tik Europoje atsiradusiu struktūralizmu, bet ir poststruktūralizmu, dekonstrukcija, žr. Aušra Jurgutienė, *Literatūros suvokimo menas: Hermeneutikos tradicija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2013, p. 369.

9 2001 m. išeidamas iš Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Kubilius iš asmeninės bibliotekos atminimui man padovanojo Paulio de Mano knygą *The Resistance to Theory*.

10 „Menas visada braižė pasaulio visumos projekciją ir buvo vientisos begalybės (nuo skruzdės iki žvaigždės) interpretatorius.“, „[...] universalų dydžių ilgesys vis labiau kankina šių dienų žmogų.“ – Vytautas Kubilius, *Žanrų kaita ir sintezė*, Vilnius: Vaga, 1986, p. 6, 9.

cija metaforiškai vadinsime jų pačių rašymuose pasirodantį vijoklį, apraizgiusį galingo ąžuolo šakas¹¹.

Dekonstrukcijos įtūris visoje literatūros kritikoje prasideda nuo tada, kai ji perima struktūralizmo ar Naujosios kritikos kalbos imanencijos principą bei atidaus skaitymo technikas ir teksto suvokimą ima grįsti lingvistiniais, o ne estetiniais ir istoriniais (ideologiniais) argumentais. Kaip Paulis de Manas esė „Paspriešinimas teorijai“ pastebėjo, žvilgsnio perkėlimas iš istorijos prie kalbos literatūros kritikui padeda sugriauti išsisknijusias mitologijas ar amžinąsias tiesas, filosofijos ir estetikos klišes, literatūros istorijos metanaratyvo objektyvumą, literatūros kanoono stabilumą, nes apnuogina jų atsiradimo ir funkcionavimo mechanizmus, parodo, kaip jų argumentai, pretenduojantys per amžius išlikti granito tvirtumo uolomis, gali subyrėti it smėlis. Toks žvilgsnio perkėlimas užkliudė ir lietuvių kritikus, Šilbajoris rašė: „Kiekvienu atveju tikras menas prasideda ten, kur idėjinės, emocinės ir filosofinės problemos visų pirma pavirsta į kalbos, sintaksės ir stiliaus problemas.“¹² Tačiau formalistinėje literatūros kritikoje, apnuoginusioje kalbos imanencijos galią, vis dar buvo išsaugoti teksto suvokimo ir perskaitymo metafiziniai įpročiai, kuriuos trumpai galima apibūdinti kaip signalizuojančio kalbos ženklo teoriją, grindžiamą gramatikos ir logikos, bet ne dekonstruojančios retorikos, argumentais¹³. Visa tai buvo būdinga ir abiems lietuvių kritikams, daug dėmesio skyrusiems kūrybos stilistinių formų unikalumo tyrimams.

Kubiliaus poezijos interpretavimams buvo artimi klasikiniai romantikų ir simbolistų estetikos principai: „Romantizmo tradicija akino siekti žodžio ir jausmo, kūrėjo ir žmogaus tapatybės.“¹⁴ Todėl jis ir artimą jam išpažintinę neoromantikų lyriką suvokė romantiniais metafiziniais masteliais, teigdamas, kad

11 Gayatri Chakravorty Spivak dekonstrukcija pavadino tokią kritiką, kuriai būdingas intymumas su tekstu, o ne distancija. Dekonstruktinė kritika yra ta, kai kalbama iš teksto vidaus – žr.: „Critical Intimacy: An Interview with Gayatri Chakravorty Spivak“, Steve Paulson interviews Gayatri Chakravorty Spivak, *Los Angeles Review of Books*, July 29, 2016. Prieiga internetu: <https://lareviewofbooks.org/article/critical-intimacy-interview-gayatri-chakravorty-spivak/> [žiūrėta 2016 09 15].

12 Rimvydas Šilbajoris, „Nepakartojamojo liudininkas – Albinas Marius Katiliškis“, *Metmenys*, Nr. 11, 1966, p. 3.

13 Paul de Man, „Paspriešinimas teorijai“, in: *XX amžiaus literatūros teorijos*: d. 2, 2011, p. 162–165.

14 Vytautas Kubilius, *Jonas Aistis*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999, p. 128.

jos „tyrasis grožis“ suteikia galimybę „pakilti virš savęs į visumos horizontą“; o „poezijos misija beveik sakralinė: ji neša išganymą žmogaus sielai“¹⁵. Bet Kubilius taip pat negalėjo nepastebėti, kaip jo skaitomoje modernioje kūryboje randasi ir iki tol nebuvę dekonstrukciniai rašymo pokyčiai:

Atsiranda properša, vis labiau plėtėjanti tarp kalbančiojo *aš* ir žodžio: „Ko jūs, pakaruokliai, šitą naktį keliatės? / Tai ne *man*, tai *žodžiui* šičia bus graudu“ (I, 135). Ar poezija yra tik žodžiai, žodžiai, ir niekas daugiau? Ar tie žodžiai tik atskiria nuo gyvenimo, nudaiktindami tikrovę ir paversdami ją bekūniu šešėliu, ar vis dėlto veda į realybės gilumas? Aistis itin skaudžiai išgyveno modernizmo epochai būdingą antropocentrinio *aš* susiskaldymą ir nykimą, profesinio literatūrinio darbo persvarą prieš spontaniškumą.¹⁶

Literatūra, Jono Aisčio atveju pasisukdama į save, privertė ir interpretuojančių Kubilių permąstyti kūrybinio akto bei rašymo klausimą: „Jis vienas pirmųjų lietuvių lyrikoje patyrė žodžio ir daikto, žmogaus ir poeto išsiskyrimą, būdingą ,estetizuotos kultūros modeliui‘.“¹⁷ Todėl net ir jausdamas cituojamo bei parafrazuojamo poeto sielos giminingumą, kritikas jau priverstas remtis negatyvia Tzvetano Todorovo simbolių teorijos išvada apie tai, jog „poetinė kalba nesiduooda išverčiama į jokią kitą kalbą“¹⁸. Tai, jog poezijos prigimčiai būdingi metafizinės paslapties ir kalbos negebėjimo išsakyti pasaulį požymiai, paveldėta iš seniausios poetinės kūrybos, o ypač sureikšmintą romantizmo rašytojų ir filosofų. Pesimistinis teiginys apie poezijos neišverčiamumą taip pat nėra labai netikėtas. Tačiau Derrida esė knygoje *Raštas ir skirtumas (L'écriture et la différence, 1967)* dekonstrukcinis šių požymių išplėtimas visiems kalbos užrašymams jau panašus į žemės drebėjimą. Šią knygą pradedančioje esė „Jėga ir reikšmė“ jis, prisiminęs Friedricho Nietzsche's samprotavimus apie apolonišką ir dionizišką kultūrą, teigė, jog svarbiausia yra suprasti, kad dekonstrukcinė jėga, nukreipta prieš strukturalistų geometrinę formą ir visą metafiziką, kyla iš kalbos negebėjimo išreikšti (reprezentuoti) to, kas ji nėra (kalbos ženklas nerefueruoja mums tikrovės tokios, kokia ji yra). Todėl kalba geriausiai gali būti tik metaforiškai paaiškinta

15 *Ibid.*, p. 139.

16 *Ibid.*, p. 129. [Čia ir kitur tekste vertimai mano – AJ]

17 *Ibid.*, p. 137.

18 *Ibid.*, p. 133.

kaip prasmės šviesos ir šešėlių, arba signifikantų ir signifikatų, žaismas. Kalba – tai nuolatinis perėjimas nuo vieno prie kito, šviesų ir šešėlių žaismo metafora. Štai kodėl kūrinio prasmės ir formos sujungimas yra įmanomas ne tiek logikos ir racionalios struktūros, kiek neracionalios metaforos ar asociacijos pagrindu!

Įdomu tai, kad Kubilius, kaip ir Derrida, buvo išsigilinęs į to paties prancūzų literatūrologo Gaëtano Picono darbus *Įvadas į literatūros estetiką (Introduction à une esthétique de la littérature, 1953)* ir *Naujos prancūzų literatūros panorama (Panorama de la nouvelle littérature française, 1960)*, kuriuose kaip tik ir buvo apmąstyta modernistinėje literatūroje įvykęs kalbos pokytis:

Iki šiuolaikinio meno kūrinys buvo suvokiamas kaip buvusios patirties išraiška... Kūrinys išsakė tai, kas buvo suvokta arba pamatyta, todėl perėjimas nuo patirties prie kūrybos, atrodė, reikalauja tik gero technikos įvaldymo. Šiuolaikinio meno kūrinys – ne išreiškiantis, bet kuriantis: jis padaro matoma tai, ko nebuvo galima iki jo pamatyti, jis sukuriantis, o ne atspindintis. [...] Visa dabartinės poezijos istorija – tai jos kalbos pasikeitimo istorija, kai išreiškiančią kalbą pakeitė kuriančioji... Kalba dabar turi pasaulį sukurti, kadangi daugiau negali jo išreikšti. Praradusi sugebėjimą išsakyti pasaulį ar gyvenimo patirtį, kalba taip pat nustoja teikti aiškią informaciją, tapdama raizgia, asociatyvia ir sunkiai suprantama.¹⁹

Tačiau iš Picono svarstymų apie kalbos pokyčius Kubilius ir Derrida pasidarė skirtingas išvadas. Kubiliui Aistis išlieka ir savitas, ir artimas savo iškeltu romantiniu klausimu, kas yra kūryba, kurio jau atsisakė egzistencialistai, pakeisdami jį kitu klausimu – kaip gyventi. Picono iškeltus literatūros pokyčius Kubilius traktuoja su romantine ir rusoistine nostalgija praėjusiems aukso amžiaus laikams, teigdamas, kad Dievo pamestam žmogui nėra kur kitur gyventi, tik istorijoje²⁰. Todėl jo Aisčio interpretacijos, atverdamos dekonstruktyviasias rašymo ir jo supratimo properšas, išlieka konstruktyvaus, sinchronizuojančio, sisteminančio ir esmių ieškančio skaitymo tradicijoje. O Derrida, priešingai, užsikabinęs už Picono aprašytų literatūros pokyčių, knygoje *Raštas ir skirtumas* su nyčiška aistra juos nuvedė dar toliau, sukurdamas kalbos dekonstravimo

19 Gaëtan Picon, *Introduction à une esthétique de la littérature*, I, *L'écrivain et son ombre*, 1953, cituojama pagal Jacques Derrida, *Writing and difference*, translated by Alan Bass, The University of Chicago, 1978, p. 382.

20 Žr. Vytautas Kubilius, *Jonas Aistis*, p. 125.

idėją. Kai literatūroje referentinę natūralistinę (savo ženklais signalizuojančią ir pasaulį atspindinčią) kalbos sampratą keičia imanentinės ir žaidybinės (pasaulį sukuriančios) kalbos samprata, literatūros kritikoje taip pat ateina metas pradėti senojo kalbos tinklo dekonstravimą²¹.

Nors abiem lietuvių kritikams Kubiliui ir Šilbajoriui yra būdinga signalizuojančio kalbos ženklo, o ne žaidžiančio rašto praktika²², jie kiekvienas savu rakursu priartėjo prie dekonstrukcinio rašymo. Kubilius prie to ypač priartėjo rašydamas apie grotesko, parodijos ir ironijos reikšmę literatūroje: „Skirtingomis kryptimis judančios prasmės susidaužia tame pačiame vaizde, ir sproginas išmeta į viršų aštrias tiesos skeveldras. Matymo plokštuma staiga apsverčia aukštyn kojom, ir tai, kas buvo tikra, gražu ir prakilnu, atsiduria minuso poliuje.“²³ O Šilbajoris prie to priėjo pabrėždamas, kad meninis žodis neatkuria tikrovės, o ją perkuria, ir kad kalbos sąlygiškumas sudaro „esminę meninio žodžio specifiką“. Ironiškesnis Šilbajoris, gyvenęs demokratiškesnėje Vakarų visuomenėje, kartais atsiduria visai netoli dekonstrukcinio žaidžiančio rašymo idėjos: „Bet dabartinė nedrausminga ‚skaitytojo atbalsio‘ kritikos teorija, kritiko laimei, išlaisvina jį nuo dviejų atsakomybių: sakyti teisybę ir kalbėti protingai.“²⁴ Tokios mintys jau labai tiesiogiai veda prie Hillis-Millerio dekonstrukcinio samprotavimo:

21 Derrida dekonstrukcinės rašymo teorijos santykis su postmoderniu menu, kuriame dominuoja rašymo žaidybiškumas, paradoksas, parodija ir ironija, yra neabejotinai abipusio poveikio. Tais pačiais 1963 m., kaip ir Derrida straipsnis „Jėga ir reikšmė“ (kuriuo prasideda jo knyga *Rašymas ir skirtumas*, 1967), buvo publikuotas Alaino Robbe-Grillet „naujojo romano“ manifestas „Pour un Nouveau Roman“ (Dėl naujojo romano), įteisinantis eksperimentinius, rašymo žaidybiškumo idėjoms artimus, tradicines pasakojimo formas laužančius „nepaskaitomus antiromanus“: Robbe-Grillet *Labirintas* (1959), Nathalie Sarraute *Aukso vaisiai* (1963), Michelio Butoro *Permaina* (1957) Claude'o Simono *Flandrijos kelyje* (1960), Marguerite Duras *Meilūžis* (1984). O jei dar prisiminsime Jameso Joyce'o, Roberto Musilio, Julio Cortázar, Samuelio Becketto, Gabrielio Garsía Márquezo romanus ar prancūzų surrealistinę kūrybą (Louiso Aragono, André Bretono, Guillome'o Apolinaire'o, Paulio Éluard'o, Salvadoro Dalí, Jeano Arpo, Juano Miro, Rene Magritte'o), Derrida dekonstrukcinio rašymo teorija pasirodys labai savalaikė ir labai glaudžiai susijusi su maištingiausios literatūros kontekstu.

22 „Signifikanto begalybė žymi ne kažką neišsakoma (ne kokį nors neįvardijamą signifikatą), bet nurodo žaismo idėją“ – Roland Barthes, „Nuo kūrinio prie teksto“, in: *XX amžiaus literatūros teorijos*, d. 2, 2011, p. 124.

23 Vytautas Kubilius, „Humoras, paradoksas, groteskas“, in: *Šiuolaikinės prozos problemos*, Vilnius: Vaga, 1978, p. 162.

24 Rimvydas Šilbajoris, „Meilės šviesa“, in: *Poezijos pavasaris*, Vilnius: Vaga, 1994, p. 129.

kritikas niekada neįstengia taikliai pasakyti, galima apie poeto kūrybą paskelbti „sprendimą“ ar ne; galima ar ne jį apibrėžčiau interpretuoti. Kritikas neįstengia išpauoti susipynusių prasmės gijų ir taip jų sušukuoti, kad visos jos dailiai žvilgėtų vienos šalia kitos. Jis tik gali dar kartą peržvelgti tekstą, dar kartą išjudinti jo elementus ir patirti tą negebėjimą vienareikšmiškai jį perskaityti, kuris šiuo atveju mums yra svarbiausias.²⁵

Antruoju dekonstrukciniu lietuvių literatūros kritikos įdrėskimu laikyčiau tai, jog Kubiliui ir Šilbajoriui buvo būdingas metodologinio grynumo atsisakymas. Kadangi jų gyvenamu laiku dominavo mokslinės metodologijos ilgesys ir tikslųjų mokslų diktatas, savo poziciją abu mėgdavo ironiškai pavadinti eklektizmu. Bet ar būtent tame jų „eklektizme“; toje jų „pusiaukelėje tarp kritiko ir poeto“; toje deklaruotoje „žanrų kaitoje ir sintezėje“ dabar negalima išvelgti tarpdisciplininio arba hibridiškojo rašymo perspektyvos pradžios? Ar neigiamai vertintas jų „eklektizmas“ neįgyja priešingo vertinimo dimensijos?

Ar ne todėl abu kritikai rezervuotai vertino ir Greimo kuriamą semiotinę teoriją? Gerai žinomi Šilbajorio struktūralistiniai pažaidimai straipsniuose „A. J. Greimo semiotinis kvadratas kaip literatūrinio teksto analizės įrankis“ ar „Greimas, semiotika ir Maupassant“²⁶. Svarbiausia priežastis, nulėmusi Kubiliaus ir Šilbajorio pasipriešinimą kuriamai mokslinei metakalbai buvo ta, kad ši kalba unifikuoja atskiro kūrinio (ir talento) savitumą, kuris turėtų labiausiai dominti kritiką. Kubilius straipsnyje „Talento mįslės“²⁷ rašė, jog būtina priešintis kompiuterių epochoje vykstančiam kūrybos standartizavimui ir talento individualumo nykimui. Nors ir išsaugodami stiprias metafizines liekanas (kūrybos estetizavimo ir humanizavimo, teksto esmės ir rašytojo subjektyvumo sampratas), tokiu savo pasipriešinimu metakalbai (profesinės terminijos pertekliui ir standartizuojančioms interpretavimą taisyklėms) abu lietuvių kritikai patenka į bendrąją dekonstrukcijos vykdomą „pasipriešinimo teorijai“ programą, keičiančią epistemologinę orientaciją iš struktūralistų lingvistinės

25 Joseph Hillis-Miller, *op. cit.*, p. 204.

26 Rimvydas Šilbajoris, „A. J. Greimo semiotinis kvadratas kaip literatūrinio teksto analizės įrankis“, in: *Lituanistikos instituto 1981 metų suvažiavimo darbai*, Chicago, Ill.: The Institute of Lithuanian Studies, 1985, p. 260–268, Rimvydas Šilbajoris, „Greimas, semiotika ir Maupassant“, *Metmenys*, Nr. 36, 1978, p. 105–125.

27 Vytautas Kubilius, „Talento mįslės“, *Nemunas*, 1972, Nr. 2, p. 17–20.

(su abstrakčiu kalbos modeliu) į literatūrinę, skirtą kalbos išraiškų (užrašymų) įvairovės retorikai²⁸.

Šilbajoris formalistines poezijos analizes aprašė skaitytojo teorijos teikiamais interpretaciniais niuansais²⁹. O Kubilius straipsnyje „Kritika – specifinis mąstymo būdas“ labai kritiškai įvertino visus literatūros kritikos opozicinius klasifikavimus („tradicines padalos linijas“): mokslas (praeitis) / kritika (dabartis), ar objektyvi / subjektyvi, racionali / jausminga, imanentinė / aksiologinė, normatyvinė / anti-normatyvinė, aprašomoji / probleminė ir kt. Tokia savo kritika, abejojančia, „ar imanoma tiksli, nesikeičianti, visiems laikams galiojanti ‚mokslinė informacija‘ apie meno kūrinį – ‚neišsemiamą objektą“³⁰, Kubilius priartėjo prie Derrida dekonstruojančios kritikos, teigusios, kad modernybės metafiziniuose diskursuose aktyviai sprendžiamas klausimas, kuris pažinimo būdas geresnis – percepcijos (praktinis, per patyrimus gautas) ar refleksijos (teorinis, per protą gautas), yra neišsprendžiamas ir todėl neturi jokios prasmės. Tai yra neatsiejami dalykai, todėl klausimas, kuris iš jų yra svarbesnis ar pirmesnis, tampa absurdišku ir pažadina dekonstrukcijos jėgą. Atrodytų, kad tokia opozicinių padalų kritika ir jų peržengimas leido Kubiliui literatūros kritikos savitumą nusakyti tarpdiscipliniškai plačia formule, aktualia ir šiandienai:

Kritika atsirado meninės kūrybos, mokslinio tyrinėjimo ir laikraštinio fejletono (senąja prasme) pasienio zonose ir dabar negali būti sugrūsta atgal nė į vieną atskirą sritį. Tai specifinis mąstymo būdas, neatsikartojantis nė viename literatūros žanre ir nė vienoje mokslo disciplinoje.³¹

Tokiai kritikos formulotei iš esmės pritarė Šilbajoris straipsnyje „Socialistinio realizmo labirintuose“³², nes ji programiškai atitiko ir jo paties darbus.

Nors Kubilius ir Šilbajoris buvo patys akademiškiausi lietuvių kritikai, jiems labiausiai rūpėjo kritikos kalbos gyvumas ir vaizdingumas. Šilbajorio kritikos

28 Apie tai plačiau žr: Birutė Meržvinskaitė, „Raštas kaip scena Jacques'o Derrida dekonstrukcijoje“, *Literatūra*, Nr. 46 (5), 2004, p. 16–22.

29 Žr: Aušra Jurgutienė, *Literatūros suvokimo menas*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2013, p. 369.

30 Vytautas Kubilius, „Kritika – specifinis mąstymo būdas“, in: *Šiuolaikinės kritikos problemos*, p. 90.

31 *Ibid.*, p. 94.

32 Rimvydas Šilbajoris, „Socialistinio realizmo labirintuose“, in: *Žodžiai ir prasmės: Literatūra šiandien Lietuvoje*, Chicago: Akademinės skautijos leidykla, 1982, p. 159–170.

poetiškumas ir Kubiliaus kritikos kalbos metaforiškumas pastebėtas ir aprašytas beveik visų jų darbus vertinusių kritikų (Elenos Baliutytės, Audingos Peluritytės, Jūratės Sprindytės, Dalios Kuizininės). Abu jie nusipelnė panašaus mišraus kritiko / poeto apibūdinimo: Šilbajoris taip vadino Kubilių straipsnyje „Vytautas Kubilius – pusiaukelėje tarp kritiko ir poeto“ (*Akiračiai*, 1984) ir pats buvo taip pavadintas Baliutytės. Atsisakydami profesionalizuotos metakalbos, jiedu tarsi paskelbia nerašytas varžybas interpretuojamai literatūrai: kritikos tekstas turi kelti tokį patį (o gal kartais ir didesnį?) skaitymo malonumą kaip ir grožinės literatūros tekstas (čia prisimintinas ir 8-ajame dešimtmetyje Vilniaus universitete per seminarus Viktorijos Daujotytės studentams užduotas klausimas, ar kritikos tekstas gali kelti estetinį poveikį). Nors šių kritikų tekstuose esama susipynusių abiejų radikaliai skirtingų skaitymo malonumų, kuriuos savo esė *Nuo kūrinio prie teksto* Barthes'as pavadino žaidybiniu (aktyviai sukuriančiu) ir vartotojišku (teisingai atkartojančiu), nors ir esama semantinio ažuolų ir vijoklių brūzgyno, tačiau abu kritikai tebedirbo logocentrinio mąstymo lauke. Kubilius tebeieškojo literatūros kritiko mąstymo esmės ir ją nusakė labai tradiciškai: ji yra „literatūros savimonė, labiausiai racionalizuota ir aiškiausiai išreikšta“³³, tuo pratęsdamas ir hermeneutinę Wilhelmo Dilthey'aus tradiciją, teigiančią, jog kritika reikalinga todėl, kad tai, ką literatūra suponuoja intuityviai, kritika privalo suformuluoti racionaliai. O tai reiškė ir iš esmės išsaugotą seną binarinę klišę, teigiančią, jog kritikoje mąstoma loginėmis sąvokomis, skirtingai nuo literatūros, mąstančios vaizdais.

Kubiliaus straipsnyje „Kritika – specifinis mąstymo būdas“ nemaža prieštaravimų, kai kritiką jis vertina ir kaip labiausiai racionalizuotą literatūros savimonę ir kai programiškai jai iškelia labai ambicingą tikslą prilygti literatūrinei kūrybai. Aptaręs ją kamuojantį „menkavertiškumo kompleksą“ („Kritika vis dar nebedrįsta atsisėsti į priešakines eiles ir pasijusti lygiaverte greta lyrikos, romano, dramos“) ir nurašęs tradicinio mąstymo klišes, jis siekė literatūros kritiką padaryti lygiaverte literatūros partnere: „Meninė kūryba ir kritika bėga ta pačia trasa į savo begalinį objektą: visa, kas sudaro žmogaus gyvenimo turinį, įeina į literatūrą, o kartu liečia ir kritiką.“³⁴ Tad literatūros kritikos egzistencija neišsemiamą ir neturi pabaigos, kaip ir žmogaus pastangos suvokti besikeičiantį pasaulį. Todėl ji turėtų pereiti nuo linijinio prie daugiaplanio, asociatyvaus,

33 *Ibid.*, p. 86.

34 *Ibid.*, p. 86.

improvizuojančio, meninei kūrybai būdingo, mąstymo. Šiuo atveju Kubilius buvo dekonstruktyvesnis už Šilbajorį, trikdydamas jį tokiomis drąsiomis ir įžvalgiomis savo išvadomis: „Irstančios sienos tarp atskirų žanrų ir stiprėjantis intelektualinio programavimo vaidmuo šiuolaikiniame meniniame procese, atrodo, reikalauje reikalauja, kad į kritiką pradėtume žiūrėti ne kaip į šalutinį literatūros priedėlį, bet kaip į vidinę sistemos dalį.“³⁵ Jo straipsnį vertinęs Šilbajoris, dar išlaikęs tvirtą tikėjimą formalistų paskelbta „literatūriškumo“ teorija, šmaikštavo, jog Kubilius pažeidžia lyginimo logiką, nes literatūros kritikos lyginimas su literatūra yra tas pats kas slyvų su obuoliais³⁶... Deja, pastarasis nebuvo visai teisingas, jei prisiminsime Derrida kritiką „literatūriškumui“ ir dekonstrukcijos epistemologinį posūkį nuo kalbos prie literatūros arba kad ir naujojo istorizmo metodu parašytą anglų kalba išleistą prancūzų literatūros istoriją *Naujoji prancūzų literatūros istorija* (*A New History of French Literature*), kurioje šalia žymiausių XX a. rašytojų (Marcelio Prousto, Louiso Aragono, Nathalie Sarraute, Paulio Eluard'o, Marguerite Duras, Françoise Sagan, Antoine'o de Saint-Exupéry) kaip jiems lygiaverčiai į priešakines eiles buvo susodinti ir žymiausi to laiko filosofai ir kritikai (Jeanas-Paulis Sartre'as, Albertas Camus, Michelis Foucault, Rolandas Barthes'as, Jacques'as Derrida)³⁷. Kubiliaus mintys apie literatūros kritiką išties daug kuo labai artimos ir naujausiai tarpdisciplininei literatūros istorijos rašymo koncepcijai, jos imanentinę raidą supinančiai su jos dialogiškumu visais socio-kultūros lygiais ir akcentuojančiai jos įvairumą, kai literatūra suvokiama ir kaip praeities „dokumentai“ ar „įvykiai“, ir kaip jų dinamiška recepcija bei naujausios skaitytojų patirtys. Gyvendamas okupuotame ir komunistų partijos valdomame krašte, Kubilius išsiugdė vis didėjančią pareigą maištauti prieš bet kokią „dvaro kūrybą“ ir „dvaro kritiką“ (tiek politinę, tiek estetinę prasme), dabar sakytume, prieš bet kokią rašymo sustabarėjimą ir konjunktūriškumą. Maištaujantis rašymas kartais nuvedavo jį taip toli, į tokias neoromantines literatūros žanrų kaitos ir sintezės teorijas, kurios liudijo viena: kad šiame mūsų nuolat kintančiame

35 *Ibid.*, p. 84.

36 Rimvydas Šilbajoris, „Socialistinio realizmo labirintuose“, p. 164.

37 *A New History of French Literature: A panorama of literature in its cultural context – music, painting, politics, and monuments public and private*, edited by Denis Hollier, Harvard University Press, 1989, 1993. Sudarytojas, sukvietaš apie 160 įvairių specialistų istorijai parašyti, įžangoje rašė: „Šiandien tampa vis sunkiau nubrėžti aiškią demarkacinę liniją tarp kūrinio vidaus ir išorės, kartais net neįmanoma atskirti teksto nuo jo konteksto“ (p. xxv).

pasaulyje negali būti nieko stabilaus ir užbaigto, o visa būtis įgauna dionizišką dekonstrukcinę charakteristiką: „Būtis – tai vientisas chaoso bangavimas, kur viskas jungiasi, maišosi, pereina vienas į kitą, kur tu banguoji kartu su gigantiškais žvaigždynais ir vienadienės peteliškės likimu.“³⁸

Trečių dekonstrukcinį drykstelėjimą abiejų kritikų tekstuose siečiau su jų artimumu romantizmo tradicijai. To paties laiko ir tos pačios okupuotos tautos kritikus, ir iš jos išėjusį, ir joje pasilikusį, siejo ta pati iš romantizmo paveldėta nacionalinė pareiga rūpintis jos kultūra ir kalba, ginti asmens savitumą ir laisvę: „Kalba yra tautos gyvybė, o rašytas žodis – tautos kultūros ir šerdis, ir visuma.“³⁹ Jų abiejų rašymai tebebuvo romantinio ir modernistinio humanizmo zonoje⁴⁰, abu mėgo žanriškai neapibrėžtą esė rašymo formą, akcentavo kūrybos estetinę vertę ir žavėjosi lietuviško žodžio poetiškumo magija, abu daugiausia ir rašė apie poeziją.

Pačios dekonstrukcijos santykis su romantizmu taip pat buvo labai reikšmingas, nors ir painus. Ji ir labai romantinė, kai pasipriešina racionalaus rašymo tradicijai ir akcentuoja kalbos labirintiškumo, žaismo ir paslapties galią, ir labai antiromantinė, kai sumenkina individo ir amžinųjų tiesų galią. Jei sutinkame su mintimi, kad Vakarų literatūros tradicijoje jau senokai neatskiriama egzistuoja „logocentrinės metafizikos atmaina ir jos subversyvus atitikmuo“, kas tradiciniais terminais kalbant reikštų, kad joje gyvuoja idealizmas, neatskiriamas nuo savo šešėlio – jį dekonstruojančio skepticizmo ir nihilizmo, tai tokiais prieštaravimais labiausiai išsiskirtų romantiniai tekstai. Romantinėje tradicijoje mūsų anksčiau pasidaryta metafora apie vijokliais apraizgytą ažuolą gali tapti labai funkcionali: „Dekonstrukcija‘ nėra nei nihilizmas, nei metafizika, o tik interpretacija, metafizikos esminio buvimo nihilizme ir nihilizmo – metafizikoje išsiaiškinimas atidžiai skaitant tekstus“⁴¹, – teigė Hillis-Milleris. Cituodama Kubiliaus mintis apie vidinius romantizmo prieštaravimus iš knygos *Romantizmo tradicija lietuvių literatūroje*, Peluritytė ne kartą pastebi, kad jos gali būti pritaikytos ir pačiam autoriui: „Tai idealiojo prado ir realybės konfrontacija, demonstratyviai atvira, žiauri, jausminga, kaip įprasta romantinėje lyrikoje (142)“ arba „Romantinės literatūros

38 Vytautas Kubilius, „Maištas prieš tvarkos principą ir menų integracija“, in: Vytautas Kubilius, *Žanrų kaita ir sintezė*, Vilnius: Vaga, 1986, p. 30.

39 Rimvydas Šilbajoris, *Netekties ženklai*, Vilnius: Vaga, 1992, p. 7.

40 Delija Valiukėnaitė Rimvydą Šilbajorį priskyre „humanistiniam formalizmui“ – žr: Aušra Jurgutienė, *op. cit.*, p. 357–361.

41 Joseph Hillis-Miller, *op. cit.*, p. 187.

herojus (ir kūrėjas) jaučiasi esąs neišpajuniamų priešybių kamuolys (166)⁴². Dar daugiau, minėtoje knygoje *Romantizmo tradicija lietuvių literatūroje* Kubilius visą lietuvių literatūrą (jos savitumą ir raidą) apibūdina kaip dviejų priešingų bangų siūbavimą: „Lietuvoj ligi šiol tebesigrumia romantizmo ir antiromantizmo bangos. [...] Iš tokių viena kitai oponuojančių priešingybių judėjimo, sąlyčio taškų ir susikirtimų klostosi lietuvių literatūros vyksmo vidinė dramaturgija.“⁴³ Tokia jo išvada – grynojo metafizinio mąstymo apraiška, kada logiškai išskirti prieštaravimai „susintetinami“ tarytum į vientisą lietuvių literatūros vaizdinį, bet, kita vertus, ji apnuogina tokio literatūros vaizdinio ir mąstymo apie jį vidinį nestabilumą, sutrupėjamą ar labirintiškumą, kai darosi neįmanoma ažuolo šakas atskirti nuo jas apsvijusio vijoklio.

Ne Platono įteisintas kūrybos pamėgdžiojimas (*mimesis*) ir ne Aristotelio *Poetikoje* pateiktos literatūros taisyklės ir žanrinės klasifikacijos, o Immanuelio Kanto ir vokiečių romantikų įteisinta vaizduotės teorija inspiravo dekonstrukcinio rašymo teoriją. Derrida sukritikuoja formalistinį Jeano Rousset grožio suvokimą: „Jam graži tik ta forma, kuri atitinka turinį, tik ta, kurią mes suprantame, nes galime suderinti su turiniu. Bet iš kur atsiranda tokia geometro privilegija?“⁴⁴ Tai, kas netelpa esencialistinio ir teleologinio struktūralizmo schemon, kritikui atrodo nereikšminga ir nesvarbu. Bet grožis nėra tik harmoningas, koherentiškas ar taisyklingas, jis taip pat gali būti disharmoniškas, groteskiškas ir nepaisantis taisyklių. Derrida primena Kanto teiginį, jog kūrinio estetinė idėja negali būti išsakyta jokia logine sąvoka, gali tik būti pagauta vaizduotės. Protas negali būti svarbiausias, kai kalbame apie grožį, todėl jis turi tarnauti vaizduotei, o ne priešingai: „Kai sprendžiame, ką vadinti gražiu, protas turi tarnauti vaizduotei, o ne vaizduotė protui.“⁴⁵ Romantinės vaizduotės adoracija buvo artima abiem lietuvių literatūros kritikams: Kubilius žavėjosi Aisčio ir visų neoromantikų rašymu, žmogų perkeliančiu į pasakų tikrovę, įmanomą tik knygose⁴⁶, Šilbajoriui poezijos metafora tapo Alfonso Nykos–Niliūno „kelionė į Eldoradą“; atverianti

42 Audinga Peluritytė, „Vytauto Kubiliaus kritikos tekstų poetika“, *Colloquia*, Nr. 17, 2006, p. 50.

43 Vytautas Kubilius, *Romantizmo tradicija lietuvių literatūroje*, Vilnius: Amžius, 1993, p. 22.

44 Jacques Derrida, *Writing and Difference*, translated by Alan Bass, The University of Chicago, 1978, p. 23.

45 *Ibid.*, p. 6.

46 Žr: Vytautas Kubilius, *Jonas Aistis*, p.132–135.

paradoksalaus mąstymo galimybę – be vizijos nėra poeto, o, racionalumo skydą numetęs, jis ieško pačios didžiausios iliuzijos, kuri yra Tiesa⁴⁷. Anot Derrida, rašančiojo sąmonė yra nukreipta į savęs perkėlimą į kažką, į kitą ir „į nieką“, kuris tėra patirties ir žodžių mišinys arba žaismas. Tik šio pasaulio atstūmimas ar įveikimas tampa didžiausia paskata žmogui rašyti ir skaityti – tai viena didžiausių romantizmo, mūsų minimų literatūros kritikų ir dekonstrukcijos sankabų. Tačiau esama ir esminio skirtumo, nes Derrida svarbiausiu rašymo, kaip prasių žaismo, šaltiniu vis dėlto nurodo kalbą, o ne vaizduotę, kaip manė Kantas ar romantikams simpatizavę lietuvių literatūros kritikai.

Baigiamoji reziumuojanti straipsnio tezė būtų viena. Jeigu kritika iš tiesų yra tokia žmogaus veikla, kurios „pagrįstumą lemia nuolatinis nepasitenkinimas įsigaliojusiais ‚metodais‘“ (kaip teigė Hillis-Milleris straipsnyje „Kritikas kaip šeimininkas“), tada ji nuolatos privalo kvestionuoti ir savo pačios pagrindus, elgesį ir tikslą. Tokio privalomo kvestionavimo, vidinės diskusijos ir intymiojo dekonstravimo man pasirodė esama ir abiejų lietuvių literatūros kritikų tekstuose.

Gauta 2016 11 01

Priimta 2016 11 13

The Criticism of Vytautas Kubilius and Rimvydas Šilbajoris and the Ghost of Deconstruction

S u m m a r y

The author of this article discusses symptoms of deconstruction in the texts of two famous Lithuanian critics of the second half of the twentieth century: Vytautas Kubilius and Rimvydas Šilbajoris. She asserts that while Kubilius was noted for his phenomenological interest in the writer's stylistic uniqueness and Šilbajoris's criticism drew on theories of Formalism and Reader Response (even though both sought maximum identification with and truth in the text, essentially believing that its artistic quality is determined by an organic and structurally coherent unity of content and

47 Rimvydas Šilbajoris, „Kelionė į Eldoradą“, in: Rimvydas Šilbajoris, *Netekties ženklai*, p. 191–213.

form), both of their texts contain some elements related to the theory of deconstruction. The first and most important symptom is each critic's change in view from history to the text's language and its immanence. The author relates the second symptom of deconstruction with ideas of genre synthesis, methodological eclecticism, their essayistic writing, and the erasure of the divide between literary and academic language, rational and emotional criticism. The third symptom of deconstruction is lifted from these critics' connections with the Romantic tradition, which is marked by the "synthesis" of the idealism–nihilism opposition and the ideas around the figurative nature of language, its undefined and playful qualities.

Keywords: literary criticism, deconstruction, the immanence of language, genre synthesis, the Romantic tradition.
